

АНОТАЦІЯ

Лейбович А.А. Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 (Економіка). – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2020.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми – систематизація теоретичних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо розробки напрямів формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти.

На основі критичного аналізу підходів до трактування поняття «ресурсний потенціал регіонів» встановлено, що це поняття в широкому значенні розглядається, з одного боку, як сукупність можливостей і засобів регіонів, що беруть участь у виробництві регіонального продукту, з іншого – як сукупність можливостей і засобів регіонів, які беруть участь у споживанні регіонального продукту. Запропоновано розглядати «ресурсний потенціал регіонів», як складну системи з розгалуженою структурою, із сукупністю взаємопов'язаних наявних природних, виробничих, трудових, фінансових, інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інформаційних ресурсів, використання яких забезпечує одержання економічного ефекту. Встановлено, що ресурсний потенціал є основою розвитку економіки країни та її регіонів.

Завдання підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом регіону полягає у тому, щоб за умови урахування тісного взаємозв'язку між складовими ресурсної системи регіону вдосконалювати методи управління ними та підвищувати їх ресурсоефективність та цілісність. При дефіциті певного виду ресурсів необхідно забезпечити їх належну компенсацію.

Сучасні наукові дослідження закордонних економістів та освітян дозволили встановити ряд важливих положень. Загальною закономірністю

інвестування в освіту як на макро-, так і на мікрорівні виступає «Закон зниження ефективності при зростанні витрат на освіту». В світі відбуваються тенденції до скорочення питомої ваги соціальної віддачі освіти за умови зростання національного доходу. Одним із прикладів, що підтверджує даний факт, є існуюча істотна різниця в ефекті від вкладень в освіту в багатьох економічно-розвинених країнах і в країнах третього світу.

Доведено, що для формування, регулювання і проведення державної політики в галузі освіти і науки, частковий вияв загального закону зниження віддачі ресурсів для освіти, а саме – зростаюча продуктивність людського капіталу, тягне за собою істотні наслідки. Зокрема, даний феномен означає, що більш відчутний економічний ефект для суспільства буде досягнуто при організації загальної грамотності населення, тобто за якісної загальної середньої освіти, ніж підготовка суперінтелектуалів при наявності неграмотної більшості населення.

Зазначено, що важливим питанням оцінки ресурсного потенціалу країни та регіонів є визначення загального показника або системи показників, за допомогою яких, варто оцінювати такий потенціал. Багато науковців вважають за доцільне використання єдиного інтегрального показника, який буде враховувати часткові показники.

Встановлено, що є певні недоліки у використанні інтегральних, загальних показників, які можуть ґрунтуватися на суб'єктивній оцінці і пов'язані із практичним використанням цих показників для визначення впливу загальної середньої освіти на формування ресурсного потенціалу регіону. Враховуючи складність розрахунку інтегрального показника, удосконалено концептуальний підхід до рейтингового оцінювання галузі загальної середньої освіти. Кількісний вимір сукупного ресурсного потенціалу базувався на таких концептуальних положеннях: 1) потенціал складається із суми ресурсів, які залучені або можуть бути залучені в діяльність, відображаючи сукупні економічні можливості регіону; 2) потенціал є системою функціональних відносин між його складовими як реального, так і ймовірного рівня

можливостей, ураховуючи існуючі і перспективні взаємозв'язки; 3) потенціал є динамічною системою в просторі і часі, має властивість до мобілізації ефективного використання для досягнення поставленої мети; 4) ресурсний потенціал повинен досліджуватись та розглядатись і в ресурсному, і в результативному напрямі визначенням в його складі активної і пасивної (резервної) частин.

Побудовано модель діяльності шкільної методичної служби ЗЗСО, що, на відміну від існуючих моделей, передбачає зовсім іншу ієрархію управлінської структури ЗЗСО і вказує на той факт, що саме вчитель (автономність) являється головним суб'єктом, за допомогою якого і будується уся організаційно-методична інноваційна структура навчального закладу – від розробки до розвитку, що має у кінці економічний ефект (технологічна ефективність → інноваційний розвиток та прискорення темпів науково-технологічного прогресу, соціально-економічна ефективність → підвищення продуктивності праці, підвищення рівня життя, економічна стабільність, рівність, культурний розвиток та економічна ефективність → скорочення витрат та окупність витрат, підвищення продуктивності праці та зростання ВВП).

Обґрунтовано напрями подальшого реформування української середньої школи, які, на відміну від наявних, побудовані на основі аналізу першого року апробації введення реформи «Нова українська школа» (НУШ) в дію, що дасть змогу більш якісно корегувати плани щодо подальшого реформування НУШ та отримати високий технологічний рівень розвитку, потужний кадровий потенціал, новітнє навчально-методичне й інформаційне забезпечення ЗЗСО та безліч перспектив для учнів

Встановлено, що роль освіти визначається відповідним потенціалом та ресурсами, але вчені не дійшли до єдиного висновку стосовно того, яку методику доцільно застосовувати для оцінювання ресурсного потенціалу регіонів. Враховуючи важливість формування ресурсного потенціалу регіону на засадах розвитку загальної середньої освіти важливо запропонувати методичний підхід до оцінки ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням

моделі розвитку середньої освіти.

Для ефективного використання ресурсного потенціалу постійно існує потреба у вдосконаленні внутрішніх механізмів господарювання, поліпшенні зовнішніх зав'язків між освітою та соціальним середовищем. Обчислення економічної ефективності ґрунтується на порівнянні величини витрат і віддачі ресурсів з метою визначення прибутковості. Доведено, що економічна ефективність освітньої галузі не врахована багатьма вченими-економістами, які свої опрацювання робили на прикладі інших галузей і тому не передбачено непрямі економічні та неекономічні вигоди. Тому, визначення соціально-економічної ефективності освітньої діяльності потребує аналізу комплексу показників для отримання виваженого результату. На основі вище зазначеного розроблено комплекс показників на мікро- та макрорівнях, які мають істотне значення для розвитку навчального закладу ЗСО та ресурсів, що характеризують саме «економічну ефективність», «соціально-економічну ефективність» та «технологічну ефективність».

Встановлено важливість практичного підходу до формування методик прогнозування ресурсного потенціалу на регіональному рівні. Удосконалено прогнозу модель оцінки ресурсного потенціалу на основі факторної економетричної моделі, параметри якої оцінено за допомогою методології найменших квадратів, що дозволяє визначити резерви підвищення соціально-економічних питань з урахуванням розвитку середньої освіти.

Враховуючи те, що людський капітал є складною динамічною економічною категорією та має достатньо складну внутрішню структуру було побудовано концепцію розвитку людського капіталу регіонів в галузі середньої освіти. Концепція містить наступні моделі: модель кількісного оцінювання людського потенціалу особистості працівника; модель мотивації розвитку людського потенціалу особистості працівника з точки зору зближення оцінок реального образу працівника і ідеальних образів працівника й працедавця; модель мотивації розвитку людського потенціалу особистості працівника з

урахуванням витрат; модель прийняття рішень щодо доцільності подальшої праці та розвитку людського потенціалу працівника.

Обґрунтовано, що заклади ЗСО суттєво впливають на ресурсний потенціал регіонів, тому з метою визначення кількісного впливу загальної середньої освіти на ресурсний потенціал регіонів була побудована когнітивна модель формування ресурсного потенціалу та проведено імітаційний експеримент. До моделі було включено фактори, що поділено на дві основні групи: ті, що характеризують економічного агента в розрізі галузі середньої освіти (суб'єктивне уявлення про цінності власних рішень економічного агента та їх вплив на ресурсний потенціал регіонів, примус до прийняття рішення, або рівень впливу соціуму на індивіда, власні інтенції, сформовані впродовж отримання середньої освіти, обов'язки економічного агента щодо формування ресурсного потенціалу регіонів, зокрема відповідальне виконання своїх професійних обов'язків, дбайливе ставлення до оточуючого середовища); ті складові, що характеризують ресурсний потенціал регіонів (інфраструктурна, інституційна, природна, виробнича, фінансова, трудова, ринкова, соціальна, інвестиційна).

На основі спроектованої та побудованої когнітивної моделі, що відображає фактори, які впливають на ресурсний потенціал регіонів, було визначено, що найбільший вплив здійснюють фінансова, ринкова, соціальна, інвестиційна та інституціональна складові. Визначено, що якісна середня освіта вкрай важлива, бо саме вона формує рівень впливу соціуму на індивіда, відповідні власні інтенції, а також обов'язки економічного агента щодо формування ресурсного потенціалу регіонів. Саме ці зазначені змінні в результаті імітаційного експерименту, проведеного на базі когнітивної моделі, здійснили найбільший вплив на ресурсний потенціал регіону.

Ключові слова: загальна середня освіта, ресурси, рейтингове оцінювання, нова українська школа, концепція, ресурсний потенціал регіону, прогнозування, регіональний розвиток, ефективність, принципи, державне управління.